

ISSN 2616-6887

ВЕСТНИК
ЕВРАЗИЙСКОГО
НАЦИОНАЛЬНОГО
УНИВЕРСИТЕТА
ИМ. Л.Н. ГУМИЛЕВА

BULLETIN
of the
L.N. GUMILYOV
EURASIAN NATIONAL
UNIVERSITY

Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ
ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ

САЯСИ ҒЫЛЫМДАР. АЙМАҚТАНУ. ШЫҒЫСТАНУ. ТҮРКІТАНУ сериясы
Серия ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ. РЕГИОНОВЕДЕНИЕ. ВОСТОКОВЕДЕНИЕ.
ТЮРКОЛОГИЯ

POLITICAL SCIENCE. REGIONAL STUDIES. ORIENTAL STUDIES.
TURKOLOGY Series

№ 1 (122)/2018

1995 жылдан бастап шығады
Издается с 1995 года
Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады
Выходит 4 раза в год
Published 4 times a year

Астана, 2018
Astana, 2018

Бас редакторы

Ногаева А. М.

PhD д-ры, проф. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары

Нечаева Е.Л., с.ғ.к., проф. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары

Әбішева М.М., т.ғ.к., доцент (Қазақстан)

Редакция алқасы

Абжаппарова Б.Ж.	т.ғ.д. (Қазақстан)
Азмуханова А.М.	т.ғ.к. (Қазақстан)
Анар Сомунгуоглу	доцент (Түркия)
Әлібекұлы А.	ф.ғ.к. (Қазақстан)
Әлиева С.К.	т.ғ.к., проф. (Қазақстан)
Бирюков С.В.	с.ғ.д., проф. (Ресей)
Габдулина Б.А.	т.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Грегори Глиссон	PhD д-ры, проф. (Германия)
Дәркенов К.Г.	т.ғ.к. (Қазақстан)
Дронзина Т.	с.ғ.д., проф. (Болгария)
Дүйсембекова М.К.	с.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Жолдыбалина А.С.	PhD д-ры, доцент (Қазақстан)
Жолдасбекова А.Н.	с.ғ.к., проф. (Қазақстан)
Ибраев Ш.	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ирфан Шахзад	PhD д-ры (Пакистан)
Каиржанов А.К.	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Кайыркен Т.З.	т.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Кожирова С.Б.	с.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Конкобаев К.	ф.ғ.к., проф. (Қырғыз Республикасы)
Копежанова Д.Е.	PhD д-ры, доцент (Қазақстан)
Ласлу Марац	PhD д-ры, проф. (Нидерланды)
Мандана Тишехьяр	PhD д-ры (Иран)
Невская И.А.	PhD д-ры (Германия)
Нұрбаев Ж.Е.	т.ғ.к. (Қазақстан)
Нуртазина Р.А.	с.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Октай Танрисев	PhD д-ры, проф. (Түркия)
Оспанова А.Н.	PhD д-ры, доцент (Қазақстан)
Пунит Гаур	PhD д-ры, проф. (Индия)
Пауло Ботта	PhD д-ры, проф. (Аргентина)
Рыстина И.С.	PhD д-ры (Қазақстан)
Сеит Али Авджу	PhD д-ры (Түркия)
Сомжүрек Б.Ж.	т.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Тәштемханова Р.М.	т.ғ.д. (Қазақстан)
Хасрет Чомак	PhD д-ры, проф. (Түркия)
Шаймердинова Н.Г.	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Сәтпаев к-сі, 2, 408 б.

Тел.: (7172) 709-500 (ішкі 31432)

E-mail: vest_polit@enu.kz

Жауапты хатшы, компьютерде беттеген: Е.А. Изтелеуова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы.

САЯСИ ҒЫЛЫМДАР. АЙМАҚТАНУ. ШЫҒЫСТАНУ. ТҮРКІТАНУ сериясы

Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК

Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігімен тіркелген. 27.03.18 ж. № 16993-

Ж -тіркеу куәлігі

Мерзімділігі: жылына 4 рет.

Тиражы: 35 дана

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к-сі, 12/1, тел.: (7172)709-500 (ішкі 31432)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Главный редактор

Ногаева А.М.

д-р PhD, проф. (Казахстан)

Зам. главного редактора
Зам. главного редактора

Нечаева Е.Л., к.полит.н., проф. (Казахстан)

Абишева М.М., к.ист.н., доцент (Казахстан)

Редакционная коллегия

Абжаппарова Б.Ж.	д.ист.н. (Казахстан)
Азмуханова А.М.	к.ист.н. (Казахстан)
Алибекулы А.	к.ф.н. (Казахстан)
Алиева С.К.	к.ист.н., проф. (Казахстан)
Анар Сомунгуоглу	доцент (Турция)
Бирюков С.В.	д.полит.н., проф. (Россия)
Габдулина Б.А.	к.ист.н., доцент (Казахстан)
Грегори Глиссон	д-р PhD, проф. (Германия)
Даркенов К.Г.	к.и.н. (Казахстан)
Дронзина Т.	д.полит.н., проф. (Болгария)
Дюсембекова М.К.	к.полит.н., доцент (Казахстан)
Жолдыбалина А.С.	д-р PhD, доцент (Казахстан)
Жолдасбекова А.Н.	к.полит.н., проф. (Казахстан)
Ибраев Ш.	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ирфан Шахзад	д-р PhD (Пакистан)
Каиржанов А.К.	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Кайыркен Т.З.	д.ист.н., проф. (Казахстан)
Кожирова С.Б.	д.полит.н., проф. (Казахстан)
Конкобаев К.	к.ф.н., проф. (Кыргызстан)
Копежанова Д.Е.	д-р PhD, доцент (Казахстан)
Ласлу Марац	д-р PhD, проф. (Нидерланды)
Мандана Тишехьяр	д-р PhD (Иран)
Невская И.А.	д-р PhD (Германия)
Нурбаев Ж.Е.	к.и.н. (Казахстан)
Нургазина Р.А.	д.полит.н., проф. (Казахстан)
Октай Танрисев	д-р PhD, проф. (Турция)
Оспанова А.Н.	д-р PhD, доцент (Казахстан)
Пунит Гаур	д-р PhD, проф. (Индия)
Пауло Ботта	д-р PhD, проф. (Аргентина)
Рыстина И.С.	д-р PhD (Казахстан)
Сеит Али Авджу	д-р PhD (Турция)
Сомжурек Б.Ж.	к.ист.н., доцент (Казахстан)
Таштемханова Р.М.	д.ист.н. (Казахстан)
Хасрет Чомак	д-р PhD, проф. (Турция)
Шаймердинова Н.Г.	д.ф.н., проф. (Казахстан)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, каб. 408

Тел.: (7172) 709-500 (вн. 31432)

E-mail: vest_polit@enu.kz

Ответственный секретарь, компьютерная верстка: Е.А. Изтелеуова

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева.

Серия: ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ. РЕГИОНОВЕДЕНИЕ. ВОСТОКОВЕДЕНИЕ. ТЮРКОЛОГИЯ

Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК

Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций Республики Казахстан. Регистрационное свидетельство № 16993-Ж от 27.03.18 г.

Периодичность: 4 раза в год

Тираж: 35 экземпляров

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажымукана, 12/1, тел.: (7172)709-500 (вн.31432)

Editor-in-Chief
Ainur Nogayeva
PhD, Prof. (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief
Deputy Editor-in-Chief

Yelena Nechayeva, Can. of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Madina Abisheva, Can. of Historical Sciences, Assoc.Prof. (Kazakhstan)

Editorial board

Bibikhadisha Abzhapparova	Doctor of Historical Sciences (Kazakhstan)
Aiman Azmukhanova	Can. of Historical Sciences (Kazakhstan)
Akzhigit Alibekuly	Can. of Philology (Kazakhstan)
Saule Aliyeva	Can. of Historical Sciences, Prof (Kazakhstan)
Anar Somuncuoglu	Assoc.Prof. (Turkey)
Sergey Biryukov	Doctor of Political Sciences, Prof.(Russia)
Kurmangali Darkenov	Candidate of Historical Sciences (Kazakhstan)
Tatyana Dronzina	Doctor of Political Sciences, Prof.(Bulgaria)
Maira Dyussebekova	Can. of Political Sciences, Assoc.Prof.(Kazakhstan)
Bagysh Gabdulina	Can. of Historical Sciences, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Gregory Glisson	PhD, Prof. (Germany)
Hasret Çomak	PhD, Prof. (Turkey)
Shakir Ibrayev	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Irfan Shahzad	PhD (Pakistan)
Abai Kairzhanov	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Tursynkhan Kaiyrken	Doctor of Historical Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Kadyraly Konkobayev	Can. of Philology, Prof. (Kyrgyzstan)
Svetlana Kozhirova	Doctor of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Danagul Kopezhanova	PhD, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
László Marác	PhD, Prof. (Netherlands)
Mandana Tishehyar	PhD in International Studies (Iran)
Irina Nevskaya	PhD (Germany)
Zhaslan Nurbayev	Candidate of Historical Sciences (Kazakhstan),
Roza Nurtazina	Doctor of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Aigerim Ospanova	PhD, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Oktay Tanrıseven	PhD, Prof. (Turkey)
Punit Gaur	PhD, Prof. (India)
Paulo Botta	PhD, Prof. (Argentina)
Indira Rystina	PhD (Kazakhstan)
Seyit Ali Avcu	PhD (Turkey)
Baubek Somzhurek	Can. of Historical Sciences, Assoc.Prof.(Kazakhstan)
Raihan Tashtemkhanova	Doctor of Historical Sciences (Kazakhstan)
Nurila Shaymerdinova	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Akbota Zholdasbekova	Can. of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Alua Zholdybalina	PhD, Assoc.Prof. (Kazakhstan)

Editorial address: 2, Satpayev str., of.408, Astana, Kazakhstan, 010008
Tel.: (7172) 709-500 (ext. 31432)
E-mail: vest_polit@enu.kz

Responsible secretary, computer layout: Yelena Izteleuova

Bulletin of the L.N.Gumilyov Eurasian National University POLITICAL SCIENCE. REGIONAL STUDIES. ORIENTAL STUDIES. TURKOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of information and communication of Republic of Kazakhstan. Registration certificate No. 16993-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year

Circulation: 35 copies

Address of printing house: 12/1 Kazhimukan str., Astana, Kazakhstan 010008; tel.: (7172) 709-500 (ext.31432)

МАЗМҰНЫ

САЯСИ ҒЫЛЫМДАР

<i>Әмірбек А., Маханов Қ.</i> Қазақстан экспортының әртараптандырылуы: 1995-2005 жылдары аралығындағы құрылымдық өзгерістер	8
<i>Досымхан Е. Д., Дюсембекова М.К.</i> «Интеграция» ұғымының тұжырымдамалық және теориялық негіздері.....	17
<i>Тоқубаев К.З., Унабеков А.Е.</i> Қазақстан Республикасында адам капиталының даму аясында Елбасы жолдауларын талдау.....	23
<i>Ыдырыс Қ.С.</i> Ресей федерациясының Қытай халық республикасына бағытталған энергетикалық саясатының келешек сценарийлері және болжамдары.....	31
<i>Ыдырыс С.С., Ыдырыс Қ.С.</i> Қытай халық республикасының энергетикалық стратегиясындағы Ресей федерациясының маңыздылығы.....	39
<i>Ықласова А.Ы.</i> Бір белдем бір жол концепциясы аясындағы Қытай мен Қазақстан қатынасының дамыту.....	48
<i>Чукалова Р.Р.</i> Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы елдерінің әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелері бойынша аянтмақтастығы.....	54

АЙМАҚТАНУ

<i>Қайырғалиев М.М.</i> Батыс Еуропа елдерінің тәжірибесін зерттеу арқылы Қазақстанда исламдық лизингті дамыту мәселелері.....	64
<i>Мақамбетова Г.М.</i> Ислам елдерінің ғылыми-техникалық прогреске арналған заманауи стратегиясы.....	73

ШЫҒЫСТАНУ

<i>Ан Сан Хун, Ө. С. Құрмашев</i> Кореямен Қазақстан арасындағы ресурстық дипломатия жайлы жазбалар.....	80
<i>Бейсенжан Ж.</i> Орта Азияның тарихи жағрапиясы туралы деректанулық, тарихнамалық зерттеулер.....	88
<i>Ильсоева З. С., Кенбаев Ш.О.</i> Араб түбегіндегі тайпалық рулардың ролі.....	93
<i>Қабыкен С.</i> Таң империясының Орта Азияға жүргізген саясаты.....	100
<i>Кенжебай Б.</i> Жапондардың дәстүрлі мәдениетіндегі рухани сабақтастық	106
<i>Құрманғали Г.Қ.</i> Мұхаммед әл-Ариан және тарихи роман жанры	114

ТҮРКІТАНУ

<i>Аманова М.И.</i> А. Байтұрсынұлы еңбектерінің түркітану ғылымының дамуындағы құндылығы туралы	120
<i>Токмурзаева А.Ж.</i> Қазақ хандығы мемлекетінің халықаралық қатынасы контекстіндегі этноморальдық факторлар: теориялық талдау.....	125

СОДЕРЖАНИЕ

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

<i>Амирбек А., Маханов К.</i> Диверсификация экспорта Казахстана: структурные изменения в период с 1995 по 2015 год	8
<i>Досымхан Е. Д., Дюсембекова М.К.</i> Концептуально-теоретические основы формирования понятия «Интеграция».....	17
<i>Токубаев К.З., Унабеков А.Е.</i> Анализ Посланий Президента в контексте развития человеческого капитала в Республике Казахстан.....	23
<i>Ыдырыс К.С.</i> Сценарий и прогнозы энергетической политики Российской Федерации по отношению к Китайской Народной Республике	31
<i>Ыдырыс С.С., Ыдырыс К.С.</i> Роль Российской Федерации в энергетической стратегии Китайской Народной Республики.....	39
<i>Ыкласова А.Ы.</i> Развитие отношений Китая и Казахстана в рамках концепции «Один пояс – один путь»	48
<i>Чукалова Р.Р.</i> Сотрудничество государств Содружества независимых государств по проблемам обеспечения военной безопасности	54

РЕГИОНОВЕДЕНИЕ

<i>Каирғалиев М.М.</i> К вопросу развития исламского лизинга в Казахстане сквозь призму опыта стран Западной Европы	64
<i>Макамбетова Г.М.</i> Современная стратегия стран исламского мира на пути к научно-техническому прогрессу	73

ВОСТОКОВЕДЕНИЕ

<i>Ан Сан Хун, Құрмашев Ө. С.</i> Заметки по дипломатии ресурсов между Кореей и Казахстаном	80
<i>Бейсенжан Ж.</i> Источниковедческие, историографические исследования об исторической географии Средней Азии.....	88
<i>Ильясова З.С., Кенбаев Ш.О.</i> Роль племенных кланов на аравийском полуострове	93
<i>Кабыкен С.</i> Политика Танской империи в Средней Азии	100
<i>Кенжебай Б.</i> Духовная преемственность в японской традиционной культуре.....	106
<i>Қурманғали Г.К.</i> Мухаммад аль-Ариан и исторический роман	114

ТЮРКОЛОГИЯ

<i>Аманова М.И.</i> К вопросу о вкладе в развитие тюркологии трудов А.Байтурсынова.....	120
<i>Токмурзаева А.Ж.</i> Этнонравственные факторы в контексте международных отношений государств казахского ханства: теоретический анализ	125

CONTENTS

POLITICAL SCIENCE

<i>Amirbek A., Makhanov K.</i> Export Diversification in Kazakhstan: Structural Change of Exports from 1995 to 2015	8
<i>Dossymkhan Ye. D., Dyussebekova M.K.</i> Conceptual and theoretical basis for the concept of «Integration».....	17
<i>Tokubayev K.Z., Upabekov A.E.</i> Development of Human Capital in the Messages from the President of the Republic of Kazakhstan	23
<i>Ydyrys K. S.</i> Scenario and forecasts of the Russian Federation's energy policy towards the People's Republic of China	31
<i>Ydyrys S.S. Ydyrys K.S.</i> The Role of the Russian Federation in the energy strategy of the People's Republic of China	39
<i>Yklassova A.Y.</i> Development of relations between China and Kazakhstan within the framework of the concept «One belt is one way»	48
<i>Chukalova R.R.</i> The cooperation of States of the Commonwealth of Independent States on issues of military security	54

REGIONAL STUDIES

<i>Kairgaliyev M.</i> To the issue of the development of Islamic leasing in Kazakhstan through the prism of the experience of Western European countries	64
<i>Makambetova G.M.</i> Modern strategy of the islamic world countries on the way to scientific and technical progress.....	73

ORIENTAL STUDIES

<i>An Sang Hoon, Kurmashev O.S.</i> Notes on the resource diplomacy between Korea and Kazkhstan.....	80
<i>Beisenzhan Zh.</i> Historiographic Researches of Literature and Historical Geography in Central Asia.....	88
<i>Ilyassova Z.S., Kenbayev S.O.</i> The role of the breeding clans in the arabian peninsula	93
<i>Habuken Sayiran</i> The policy of the Tang Empire in Central Asia	100
<i>Kenzhebay B.</i> Spiritual continuity in Japanese traditional culture	106
<i>Kurmangali G.K.</i> Muhammad al-Aryan and historical novel.....	114

TURKOLOGY

<i>Amanova M.I.</i> To the question of the contribution of the works of A. Baitursynov to the development of turkology	120
<i>Tokmurzayeva A.Zh.</i> Ethnicity factors in the context of international relations of the Kazakh khanate: theoretical analysis	125

- 4 Rami J.Huri. Vstupaya v eru traibalistski osnovannyh souyzov [Article Entering era of tribally based alliances] (Amman, Jordan Times, 1996).
- 5 Qur'an. Sura 49 Al –Hujurat, ayat 13, Sura Pokayanie, ayat 97 [Surah 49 Al-Khujurat, verse 13, Surah Penance verse 97]
- 6 Aganin A.R. Plemena, clany i semeistva Katara [Tribes, clans and families of Qatar] Moscow, 2013.
- 7 Belyaev E.A. Araby, Islam i Arabskiy khalifat v ranee Srednevekovie [Arabs, Islam and the Arab Caliphate in the earlier Middle Ages] (Moscow, 1966)
- 8 Aganin A.R. Plemena i clany Iordanskogo Hashimitskogo korolevstva [Tribes and clans of the Hashemite Kingdom of Jordan] (Moscow, 2013).
- 9 Arabskiy halifat, rol Islama v stanovlenii gosudarstva, Gosudarstvenyi stroi – Istoriya gosudarstv [The Arab caliphate, the role of Islam in the formation of the state, the State system – the history of the states]. Available at: https://m/studme.org/71338/pravo/arabskiy_halifat
- 10 Gryaznevich P.A. Araviya i araby, Islam. Religiya, obshestvo, gosudarstvo [Arabia and arabs, Islam. Religion, society, state]. (Nauka, Moscow, 1984).
- 11 Filshinskiy I.M. Istoriya arabov i halifata (750-1517) [The history of Arabs and caliphates] (Vostok-Zapad, Moscow, 2008).
- 12 Adnan Tarcici, The Queen of Sheba's Land. Yemen (Arabia Felix), Beirut, Nowfel Publishers, 1974.
- 13 Aliyev A.A. Kuraishity: Istoriko-genealogicheskiy spravochnik [Quraysh: Historical genealogical reference book] Moscow, 2014.

Сведения об авторах:

Ильясова З.С. – к.и.н., и.о. профессора кафедры востоковедения, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, ул. Сатпаева 2, Астана, Казахстан.

Кенбаев Ш.О. – магистрант 1 курса специальности «Востоковедения» Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, ул. Сатпаева 2, Астана, Казахстан.

FTAMP 11.25.91

С. Қабыкен

*Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
(E-mail: sai1991ran@mail.ru)*

Таң империясының Орта Азияға жүргізген саясаты

Аннотация. Мақалада VII-VIII ғасырлардағы Таң империясының Орта Азияға қарай кеңеюінің себебі, барысы және нәтижесі түрлі қытайлық және батыстық дерек көздері мен зерттеу материалдарына негізделіп талданады. Сонымен бірге Таң мемлекетінің Орта Азиядағы және одан да шалғай елдермен болған саяси-экономикалық және мәдени қарым-қатынасына тоқталады. Әсіресе, Таң империясының Орта Азиядағы үстемдігінің сипатына, ерекшелігіне сараптама жасайды. Қытайдың Таң империясының гүлдену кезіне сәйкес, оның батысында да екі алып мемлекет біртіндеп бас көтерді: оның бірі Тибет үстіртіндегі тарихтағы ең күшті империя-Тибет мемлекеті болса, енді бірі таяу шығыстағы Араб империясы еді. Бұл екі алып мемлекет Таң империясымен бірге сол кезеңдегі батыс аймақ тарихының негізгі ойыншысына айналды. Тибеттердің ойынша Таң патшалығы басқа бейтаныс мемлекеттерге қарағанда 'мәдениеттігі жоғары, адамдарының санасы ашық, өздерімен тепе-тең түсетін бірден-бір алып, мәдениетті ел болды. Бұл ұлы образ Таң империясының әскери әлеуеті мен гүлденген мәдениеттің арқасында қалыптасты.

Түйін сөздер. Таң империясы, Орта Азия, Араб халифаты, Тибет, саяси үдеріс, тарихи даму

Таң империясының гүлдену кезіне қарай, оның батысында екі алып мемлекет бас көтерді: оның бірі Тибет үстіртінде орналасқан, тарихтағы күшті империялардың бірі – Ти-

бет мемлекеті болса, енді бірі – Таяу Шығыстағы Араб империясы еді. Бұл екі алып мемлекет Таң империясымен бірге сол кезеңдегі батыс аймақ тарихының негізгі ойыншысына айналды. Тибеттіктердің ойынша, Таң патшалығы басқа мемлекеттерге қарағанда «мәдениеттілігі жоғары, адамдарының санасы ашық, өздерімен тепе-тең түсетін бірден-бір алып, мәдениетті ел» болды. Бұл ұлы образ Таң империясының әскери әлеуеті мен гүлденген мәдениетінің арқасында қалыптасты.

Жын гуан жылдарының басында, түрік аристократтары оңтүстікке ұдайы шабуылдап тұрды, бұл Таң империясының оңтүстік аймақтарының тыныштығына қауіп төндірді. Тан Тайцзун сыртқы байланыстардың стратегиясын және қорғаныс тактикасын белсенді қолданды, әубаста ол шектеу тәсілін қолданып, біршама қайшылықтарды шешті, бір жағынан сарбаздарды белсенді тәрбиелеп, түріктерге қарсы соғысқа даяр етті. Әрі сарбаздарды даярлау барысында өзі толық қатысты, бұдан әскери тиімділігі айтарлықтай жақсарды. 629 жылы, әскербасы Ли Цин Шығыс түріктерге қарсы соғыста үлкен табыстарға қол жеткізді. Шығыс түріктерді жеңген соң, мемлекет жерін кеңейтіп, адамдарды бір орынға орнықтырып, этникалық жанжалдар да шешіле бастады. Бұдан тыс Таң Тай Цзун Вэнь Чэн ханшайымды Тибетке ұзатты, бұл Қытай және Тибет қарым-қатынасын жаңа бір тарихи деңгейге шығарды, сонымен бірге, Қытай халық империясындағы ұлттар санын арттыру процесіне көптеген үлес қосты. Содан кейінгі 50 жыл бойы Таң империясы шекарасы тыныш болды.

635 жылы Тайцзун ғұндарды бағындырып, Гао Чанды біріктіріп, батыс түріктерге соққы береді, батыспен қарым-қатынас жасайтын сауда жолын ашып, батыс пен шығыс мәдениеті байланысын одан әрі күшейте түсті. Ол кісінің: «біз көшпенді халықтармен бір отбасымыз, егер де олар мені аспан астының егесі ретінде таныса, Қытаймен төрт рейлерді аллаламаса, оларды мен де мейіріміме аламын» (胡越一家, 我为天下主, 无问中国和四夷, 皆养活之) дегені бар [1,29бет]. Мұнан Тайцзунның соғыс арқылы мәселені шешуді қаламайтынын байқаймыз. Көршілермен тату болып, аз ұлттармен ынтымақта болғандықтан, Тан Тайцзун аз ұлттар арасында “Тәңір хут” деген атқа ие болды.

649 жылдың мамыр айында, ұзақ мерзімге жалғасқан ауру себебінен 51 жастағы Тан Тайцзун қайтыс болады. 20 жыл бойы патшалық еткен кезеңде көптеген ұлы табыстарға қол жеткізді, сондықтан да «чжэнь гуань жылдарындағы саясат» (贞观之治 кезеңін Тайцзин атымен байланыстырады [2, 6904 бет].

Тан Гаоцзуннан кейін, Тибет күшейе бастады, әрі Таң империясының батыс жағындағы негізгі қатеріне айналды. Ву Цзэтянь кезінде соңғы түріктер оңтүстікте, ал Ци даньдар оңтүстік-шығыста бас көтерді, бұл Таң империясының оңтүстіктегі жағдайын қиындатты. Сюань Цзун билік басына отырғаннан соң, жағдай жақсара бастады. 717 жылы Таң империясы Ци даньдардан ляо си 21 облысты қайтарып алды, ин дуан тұтықтығын құрып, Тун ло хуй циді қайтадан өзіне қаратты. Оңтүстік-батыс аймақтағы Суй е қаласын қайтарып алып, Тибет және Кіші бо лу дарды жеңді. Сонымен қатар, Орта Азияға баратын жолды қайталай ашып, Таң империясының батыс аймақтағы үстемдігін қайта қолына алды, атағы әлемге әйгілі болып, Жапония, Корей түбегі мен Оңтүстік Азия елдерімен де байланысы күшейіп, елші, саудагерлер үздіксіз қатынап тұрған.

Көптеген шетелдіктер Қытайға келіп, сол жерде сауда-саттықпен айналысты, біразы Қытайды мекен етті. Сол кезде батыс аймақтағы аз ұлттар Қытай жерін аңсады, Чанань қаласы дамыған орталық саналатын еді, бұл жерге жиналған адам саны екі жүз мыңнан асты. Таң империясының көлемі үлкен болғандықтан, шет аймақтарды тікелей билей алмады, сол себепті, Таң патшасы шет аймақтарға басқақтық және тұтықтық құрып, жергілікті адамдардан хан би сайлады. Мысалы: юнь нань патшасы, хуай жэнь хан секілді би-бектер мен неке арқылы саяси ықпал етті. 660 жылы Тан Тай Цзун Хун Хуа ханшайымды түйгұн патшасы Муюн Нохэбоға (诺葛钵) тұрмысқа береді, кейіннен түйгұндар мен тибеттік-

тер арасында соғыс болып, 663 жылы Тибет түйгұндардың ордасын ойрандайды. Хун Хуа ханшайымның талабы бойынша, елін бастап, Лянчжоуды паналайды (қазіргі Гань сувувэй).

641 жылы, Тан Тайцзун Вэнь Чэн ханшайымды Тибет зампосы Цронсон Гампоға тұрмысқа шығарды. Цронсон Гампо оны Бо Хайдан күтіп алды. Ханшайым көкөніс тұқымдарын, колөнер бұйымдарын, дәрігерлік және технологияға қатысты кітаптарды өзімен ала барып, олар Тибеттің алға басуында ерекше рөл атқарды. Бұдан кейін, Тибеттер жаңа зампо (патша) сайласа, белгілі деңгей де Таң империясына тәуелді болып қалды.

Уақыттың өтуімен, Тан Суанцзун билеуі кезінде, Таң империясының он жылғы бейбіт саясатынан соң, Таң империясы өзінің гүлдену шыңына жетті. Сонымен қатар, Тан патшалығы Тан Суанцзунның бағыт-бағдарымен кең көлемді әскери жорықтар жүргізді, әрі көптеген тибет әскерлерін қабылдады. Батыл және қайсарлы тибет әскері тез арада Таң империясы жүргізген соғыстың негізгі кейіпкері атанды. Сол уақытта Араб империясы да батыс аймақ таласына қатысты, әрі 715 жылы Таң патшалығымен алғашқы рет бетбе-бет қақтығысқа түсіп, батыс аймақ үш үлкен империя ортасында қалды.

Мемлекеттің негізгі жағдайының күшеюіне байланысты, батыс аймаққа талас Тибет үшін қиынға түсті, олар арабтармен біріккен жағдайдың өзінде еш нәтиже болмады. 715 жылы Тибет және Араб империясы бірігіп, Алданы таққа отырғызады, сонымен бірге Таң империясына қарасты Банаһан хандығына шабуыл жасайды. Бірақ Таң сарбазы Чжан Сюао мен Ли Чиужен бастаған қолдан тибет-араб бірлескен одағы жеңіліп қалады, және Орта Азияда маңызды орын алған Банаһан хандығын тартып алып, батыс аймақты дүр сілкіндірді. 717 жылы түркештер мен Тибеттіктер және арабдар бірігіп төрт аймаққа соғыс ашады. Нәтижесінде, Таң империясынан жеңіліп қалып, соңын да 722 жылы Тибет Таң империясына қарасты Кіші бо луға соғыс ашқан, Чжан Саохао және Чжан Сыли олардың әскер қолын қайтарған. Ал арабтарға келсек, олар “патшайым атасы” деп атайтын Абудулэ•май ли кэның (685-705) әмірі бойынша Ха ча чжи•и бэнь•ю су пу шығыс аймақты билейтін ең жоғары қол болады, бұл сарбаздың жетекшілігімен арабтар шығысқа қарай кеңейе түсті, Қытайдың байлығына көз салып, Мұһанмолы және Гутэйбай есімді қолбасшылардың қайсы бірінші болып Қытай жеріне жетсе, сол жердің басшысы болады депті[3,89бет]. Соңында Гу тай бай•бэнь•му сы линь•Ба си ли кісі, Та Ли Гань, Шу Мань, Та ха сы тань, Бу Ха Ла секілді Орта Азияның көптеген жерлерін бағындырды. Ал, Му хань мо дэ•И бэнь•ка си муда Орта Азияның басқа жерлерін бағындырды, бұл екеуі де Қытай шекарасына жете алмады. 715 және 717 жылғы арабтардың Қытайға қарсы соғысы жеңіліспен аяқталса да, арабтар тағы да Орта Азияға шабуылын тоқтатпады. Сол уақытта Таң патшалығының әскерлері Цинқай мен Тибетте үлкен соғыс жүргізіп жатқандықтан, Батыс аймақтарға аса назар аудармады, соны пайдаланған арабтар батыс аймаққа ықпал ете бастайды, әскери және діни ықпал көмегімен Таң патшалығына қарасты шағын Литі (粟特) мемлекеті арабтармен жақындасты. Арабтардың батыс аймақта кеңейуіне қарсылық ретінде Таң патшалығы түргештер арқылы оларға қатты соққы берді. Сюань цзун жылдарының алғашқы кезеңінде, Түркеш Ыстық (伊赛克) көл және Балқаш көлі маңында бас көтереді де, 715 жылы Таң патшасына бағынып, Таң патшасының Цзо Юй Линь сарбазы болып тағайындалды. Бұл біршама атаулардың ішінде ең маңыздысы – Цзинь фан-роуд. Цзин батыс мағынасын береді, бұл атақ Сүлік қағанға (苏禄可汗 Таң патшалығымен берілді, мақсаты – арабтарға қарсы тұру тілегін білдірді. Бірақ, Таң патшалығының берген мәртебесін алғанымен, түркеш ұлтының тума қасиеттеріне сай, олар сондада Таң патшалығының шекарасына шабуылға өтіп, Суйе қаласын басып алады. Соған қарамастан, Таң патшасы кеңшілікпен қарап, Суйе қаласын түркештерге сыйға береді, сол кезден бастап түркештер назарын арабтарға қарсы соғысқа арнайды. Таң патшасының түркештерге деген көңілі жайдан-жай емес екені анықталды. 718 жылы араб сарбазы Цзя Ла Хэ әскер бастап Мауреннахрдың солтүстігінде жеңіске жетті ((河中) содан соң әскерін топтап Қытай аумағына келіп жеткен сәтте түркештердің

қоршауында қалады, төлемақы төлеп әрең құтылады. 723 жылы Араб Хорасан (呼罗珊) сарбаз Мусылинды Шығыс Барғанға жортуылға жібереді, алайда, түркештер жарлық бойынша барып арабтарды қайтарады. 724 жылы Иециды II қайтыс болғаннан соң, Си Шаму Халифарың орнын басып, Мусилинды Шығыс барған соғыс ашуды бұйырып, әрі оның астанасы Кэ Сай қаласын (渴塞城) басып алады, Кэ Шүй Жи шайқастан соң 渴水日之戰), Араб әскерлері жеңілді, негізгі сарбаздары да шайқас майданында құрбан болды, бұл жайттан соң, арабтарға бағынған Каң Шижу мемлекеттері қайталай Таң патшалығының билік астына түсті, осы соққы арабтардың содан кейінгі 50 жыл бойы батысқа қарсы кеңейуін тоқтатты. 724-727 жылы, түркештер Литы мемлекеттеріне тереңдеп кіре бастады, сонау шалғайдағы Қаңлы да жетіп үлгерген еді. 726 жылы түркештер Вэй Гу Долар да (卫骨咄) қорғану үшін арабтарға қарсы соғыс ашты. Сол кезде түркештер тек Таң империясының спикері ретінде ғана Орта Азияда бой көрсеткен. 727 жылы Тохар ябғұсы ацзяо на чжи хань на фэй биань (吐火罗叶护阿交那支汗那飞表) Таң империясынан көмек сұрады, ол өздерін арабтардың қорлағанын, ауыр салық салынғанын және ата жерлерінің бүлінгенін айтып тез арада көмек алуды өтініштеді[1,56бет]. Бұдан біз Таң империясы мен түргештердің қарым-қатынасының тығыз екендігін байқаймыз.

Түргештер соғыстан жеңілген соң, әлемге әйгілі Гао Сяньчжи тарихи сахнаға шықты, Тан бауындарын да, ол адамның Таң империясының батыс аймақты бағындыруына ұдайы үлес қосты. Гао Сяньчжи (?-755жылы) ол Гаоли адамы, әскери отбасында дүниеге келген. Гао Сяньчжи аткерлігі күшті және батыр адам болған. Кіші кезінде әкесімен бірге Сианьға барған, соғыста жеңіп, генерал болған кісі. Ең баста Тибет құрал-жарақ арқылы Кіші Бо Закон мен Кіші бо лу қыз алысты, ал Кіші Бо Законың географиялық орналасу жағына байланысты ол батыс аймақтардың Таң империясына салық тапсыратын жолын бөгеу тастады. Солайша батыс аймақтағы 20 шақты мемлекеттің барлығы Тибетке бағынды. Таң патшалығы үш рет соғыс ашса да, ешқандай пайда болмады. Сонымен, 747 жылы Тан Сюаньцзун Гаосянь Чжиге 10 мың жаяу әскер беріп, жеңуді бұйырған. Гао Сяньчжи әскерлерімен Сианьға шығып, Хуань чэн 换成 (今新疆阿克苏)、 Во сэ дэ 握瑟德 (今新疆巴楚东北)、 Шалік 疏勒 (今新疆喀什)、 Когарттан асып өтіп 葱岭 (今帕米尔)、 Пәнже өзенін кесіп өтіп 播密川, содан Кіші Бо Законға жеткен. Сол таңда ол жерде Тибет әскерлерінде он мыңдай адам бар еді, ауыр соғыстан соң, Таң әскерлері Тибеттің бес мыңдай адамын өлтіреді және мыңға жуық адамды тірідей ұстаған, киім-кешек, сауы-сайман, соғыс аттары да империя қарамағына өтті. Солай, Гао Сяньчжи батыс аймақтағы бекіген жолды ашты[3,69бет]. Сонымен қатар, Гао Сяньчжи Кіші Бо Законға үш мыңдай әскер беріп, Дағыт (Торғот) асуына (坦驹岭) қарай бағыттады. Дағыт тауының деңгейі 4688 метр, Кенді Хұш тауының ең қатерлі тау жолының бірі еді. Тауды асу үшін мұз жағалай шығу қажет, басқалай жақын жол болған жоқ. Осынау қиын жолдарды Гао Сяньчжи әскерлерімен басып өтіп, мыңға жуық адаммен Кіші Бо Законың патшасы мен Тибет ханшайымын тірідей тұтқынға алды. 749 жылдың маусым айында, Гао Сяньчжи Тибетке қарсы соғыста, Аббаситтер әулеті келіп, Омейяд хандығына соғыс ашады, Абуал Аббас құрасанды «khurasan» негіздеп, мемлекет ішкі соғыста ұдайы жеңіске жетіп отырды. 750 жылдың сәуір айында астана Дамаскіні (大马士革) басып алды, содан бастап Аббаситтер халифаты құрылды, қытайдар бұны Аббас әулеті деп атаған. [4,97бет]. Тибет мәселесін шешкеннен соң, Гао Сяньчжи араб күштеріне қарсы соғыс ашты, басында айтып өткендей, Араб империясына Орта Азиядағы көптеген мемлекеттер бой ұсынған, түркештер соғыста құрбан болғаннан соң. Гао Сяньчжи арабтардың Орта Азиядағы әсерін төмендету үшін, Таң империясына ешқандай тәуелділік қасиеттің сақтамаған деген себептермен Шашқа соғыс ашқан, Шашта арабтар сайлаған Чи Биши қаған еді. 751 жылдың қаңтар айында “Си ань цзе ду ши Гао Сяньчжи хан ордасына еніп, түргеш ханы, түрік басшысы, Шаш патшасын Таң патшасына ұсынды. Біз, сол кезде Гао Сяньчжи батыс аймаққа қарсы соғыста көптеген жетістікке қол жеткізгенін білеміз.

Гао Сяньчжи Мауреннахрдағы билігін қалпына келтірген соң, арабтардың қарсы шабуылына ұшырайды. 751 жылы Талас шайқасы басталды. Бұл шайқастың басталары анық еді, оның бір себебі, Таң империясы Орта Азиядағы үстемдігін қайта қолға алғысы келсе, онда оларға арабтармен шайқасуға тура келер еді, ал арабтарға келсек, Орта Азияны ұдайы билеуі үшін, Таң империясымен соғысқа түсуі қажет. Бұл шайқаста екі жақтың әскери қауқарын айтып өтпесек болмайды. Таң империясы жағында, Гао Сяньчжи бас сарбаз, Ли Сие орынбасар болса, әскер санына келсек, Қытай әскері жиырма мың, бұдан бөлек сырттан көмекке келген оң мың қарлұқ әскерлері бар. Талас шайқасына Гао Сяньчжи шамамен барлық әскер көшінің 80% қосқан еді, бұдан біз Гао Сяньчжидің бұл шайқасқа ертеден даярланғанын, әрі бұл жолғы шайқасқа Гао Сяньчжи көп күш салғанын байқаймыз. Бұдан тыс Таң империясының жауынгерлері аттылы жаяу дегенмен, негізі атты жауынгерлер еді, сондықтан да Таң империясының әскери қуаты күшті елі. Ал Араб жақтың негізгі сарбаздары Хорасан әмірі (呼罗珊总督) Абумуслым, уәзірі Зияды ибин Салих (Ziyad ibn Salih) болатын. Әскерлер саны Хорасаннан қырық мың бұдан сырт Арабтар билеп тұрған аймақтар Есіл өзені және Сыр дәрия мағындағы барлық қарасты мемлекеттердің әскерлері шамамен жүз мың айланасында еді, сонымен жалпы Араб әскелердің саны жүз елу ден екі жүз мың арасында еді. Әскер жағынан Арабтар негізгі ерекше орында еді. Сапа аспектілері жағынан, Хорасан құдайы Арабтардың әскери негізгі қамбасы, әрі Аббаситтер патшалығының бас көтерген жері еді, Хорасанның аттылы әскерлері Араб тайпасын да ең ықпалды әскерлер еді. География жағынан Арабтар негінде тауасып тас баспайды, ал Гао Сяньчжи Памир үстіртінен асады[5,287бет].

Гао Сяньчжи Шаш мемлекетін жойғаннан соң, Қытай Орта Азияға деген әсерін қайтадан қалыпқа түсірді, Гао Сяньчжинің әскери қозғалысқа қарсы тұрыуы үшін, Арабтар Мауреннахрдағы шағын мемлекеттер мен селбесіп Гао Сяньчжиге қарсы соғыс ашқан, 751 жылы, Сианьна шығып памиар ойпатын басып өтіп, құмдардыда кесіп өтіп, үш айдан астам жорық барысында шілде айында Арабтар тұрған талас қаласына жетіп талас қаласын басып алады. Бұған арабтарда әлде қашан дайарлығы бареді, Гао Сяньчжи талас қаласын басыпалды деген қабар жекенде Арабтар жүзмен әскер бастап талас қаласына жолалды, екі жақ талас өзенің жийегінде кездесті, бүгінгі Әулие-ата (Aulie-Ata, қазіргі Жамбылда) қырғи соғыс басталды.

Қытайдың таң империясы Орта Азиядағы Каң мемлекеті, Ші мемлекеті, Ан мемлекеті секілді шағын мемлекеттер және батыс азиядағы Парсы мемлекеттер мен қарым-қатынасы жиы болған, әрі өз ара елшіде жіберіскен. 651 жылы таң империясы мен Араптар шынайы қарым-қатынасқа түсті. Көптеген Парсы, Арап және орта азиядағы саудагерлер Қытайға қоныстанып қалды. Олардың кейбірі жақұт, дәрі-дәрмек, жібек, жоғары өсімді ақша берумен айланысса, ал кейбіреуі дүкен ашып шелпек арақ саудалармен болған. Одан тыс көптеген саудагерлер Қытай және азия мемлекеттер арасында саудамен болған.

751 жылы талас шайқас кезеңінде Гао Сяньчжи араптардан жеңіліп тұтқынға төседі, сол кезде бұл тұтқындар өздерімен бірге Қытайдың қағаз жасау тәсілін Самарқанға ала барады, кейін келе қағаз жасау технология осы өңірде және орта азияарқылы Арап мемлекеттерінеде жеткен[5,78бет]. Бұдан тыс Қытайдың жібек тоқу, керамикалық өндіріс секілді технологиясы араб елдеріне біртіндеп жеткен.

Әдебиеттер тізімі

1. 《新唐书》卷二二一下<西域传·康国>.
2. 《资治通鉴》卷二一六, 第6904页; 《旧唐书·高仙芝传》
3. 周连宽: 《大唐西域记史地研究丛稿》(以下称《从稿》), 中华书 1984年.

4 Le.Strange, The Lands of the Eastern Caliphate, Cambridge, 1905

5 Beckwith, The Tibetan Empire in Central Asia. Princeton University Press, New Jersey, 1987.

С. Қабыкен

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

Политика Танской империи в Средней Азии

Аннотация. В данной статье анализируются причины, ход событий и последствия расширения влияния Танской империи над Средней Азией, для этого используются китайские и западные источники и исследовательские материалы. А также рассматриваются политико-экономические и культурные отношения Танской империи со странами Средней Азии и далеких стран. Особое внимание уделяется характеру, особенностям господства Танской империи над Средней Азией. На расцвете Танской империи в западной части империи появились два больших государства, первое это – государство Тибет, и другое Арабская империя. Эти два мощных государств вместе с Танской империей были основными политическими игроками в западной части. По мнению тибетцев, Танская империя по сравнению с другими государствами была культурно развитая, народ был образованным. Этот образ возник благодаря военной мощи и культуры Танской империи.

Ключевые слова. Тан империя, Средняя Азия, Арабский, Тибетский империя, Политический процесс, историческое развитие

S. Habuken

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

The policy of the Tang Empire in Central Asia

Abstract. The article explains the reasons, process and expansion of the Tang Empire's influence on Central Asia in VII-VIII centuries. Various Chinese and Western sources and research materials are used. It also touches the political, economic and cultural relations between Empire and Central Asian countries as well as far beyond its borders. It particularly analyzes the character and features of the domination of the Tang Empire in Central Asia. At the blossoming of the Tang Empire in the western part of the Empire appeared two large states, the first one was the state of Tibet, and another one was Arab Empire. These two powerful states, together with the Tang Empire, were the main political players in the western part. In the opinion of the Tibetans, the Tang Empire was culturally developed and people were educated. This image originated from the military power and culture of the Tang Empire.

Key words. The Tang Empire, Central Asia, Arab caliphate, Tibet Empire, political reform, historical development

References

1 «xin tang shu» [new Tang book] juan er er yi xia «xi yu zhuan•kang guo» [western region•kang guo].

2 «zi zhi tong jian” [Mirror] juan er yi liu, di 6904 ye»; «iu tang shu•gao xian zhi zhuan» [old Tang book•gao xian zhi zhuan].

3 Zhou lian kuan, «da tang xi yu ji shi di yan jiu cong gao» [historical records of the western regions of the Tang dynasty], zhong hua shu 1984nian.

4 Le.Strange, The Lands of the Eastern Caliphate, Cambridge, 1905

5 Beckwith, The Tibetan Empire in Central Asia. Princeton University Press, New Jersey, 1987

Автор туралы мәлімет:

С.Қабыкен – Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің 2 курс магистранты, Сәтбаев көш. 2, Астана, Қазақстан.

Sha YiLang – Graduate 2-grade Eurasian National University L.N.Gumilyov, Satpayev street 2, Astana, Kazakhstan.

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Саяси ғылымдар. Аймақтану. Шығыстану. Түркітану сериясы»
журналында мақала жариялау ережесі**

1. Журнал мақсаты. Саяси ғылымдар, аймақтану, шығыстану, түркітану салалары бойынша мұқият тексеруден өткен ғылыми құндылығы бар мақалалар жариялау.

2. Журналда мақала жариялаушы автор мақаланың қол қойылған бір дана қағаз нұсқасын Ғылыми басылымдар бөліміне (редакцияға, мекенжайы: 010008, Қазақстан республикасы, Астана қаласы, Қ. Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 408 кабинет) және vest_polit@enu.kz электрондық поштасына Word форматындағы нұсқаларын жіберу қажет. Мақала мәтінінің қағаз нұсқасы мен электронды нұсқалары бірдей болулары қажет.

Мақалалар *қазақ, орыс, ағылшын* тілдерінде қабылданады.

3. Автордың қолжазбаны редакцияға жіберуі мақаланың Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысында басуға келісімін, шетел тіліне аударылып қайта басылуына келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы автор туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына кепілдеме береді.

4. Мақаланың көлемі 18 беттен аспауға тиіс (6 беттен бастап).

Мақаланың құрылымы

5. *XFTAP* <http://grnti.ru/> - *бірінші жолдың сол жақтауында;*

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемеде жұмыс жасайтын болса, онда әр автор мен оның жұмыс мекемесі қасында бірдей белгі қойылу керек) – жолдың ортасында;

Автор(лар)дың E-mail-ы – жақша ішінде, курсивпен, жолдың ортасында;

Мақала атауы – жолдың ортасында;

Аннотация (100-200 сөз; формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспесі, мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет).

Түйін сөздер (6-8 сөз не сөз тіркесі)

Түйін сөздер мақала мазмұнын көрсетіп, мейлінше мақала атауы мен аннотациядағы сөздерді қайталамай, мақала мазмұнындағы сөздерді қолдану қажет. Сонымен қатар, ақпараттық-іздістіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін ғылым салаларының терминдерін қолдану қажет.

Негізгі мәтін мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды бөлімдерін қамтуы қажет – *жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1,25см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады.*

Таблица, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр таблица, сурет қасында оның аталуы болу қажет. Сурет айқын, сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана номерленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқалары міндетті түрде алғаш қолданғанда түсіндірілуі берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі

Мәтінде әдебиеттерге сілтемелер тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің номерленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіліде: мәтінде кездескен

әдебиетке алғашқы сілтеме [1] арқылы, екінші сілтеме [2] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Кітапқа жасалатын сілтемелерде қолданылған беттері де көрсетілуі керек (мысалы, [1, 45 бет]). Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпейтін басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгілерін төмендегі **мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз**).

6. Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: автордың аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекен-жайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде толтырылады.

7. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның қайтарылуы оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

Редакцияға түскен мақала жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Барлық рецензиялар авторларға жіберіледі. Автор (рецензент мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда) үш күн аралығында қайта қарап, қолжазбаның түзетілген нұсқасын редакцияға қайта жіберуі керек. Рецензент жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына төлем жасау туралы ескертіледі. Төлем көлемі 2018 жылы 4500 тенге – ЕҰУ қызметкерлері үшін және 5500 тенге басқа ұйым қызметкерлеріне.

Реквизиттер:

Цеснабанк: КБЕ16
БИН 010140003594
РНН 031400075610
ИИК KZ 91998
ВТВ 0000003104
TSES KZ KA

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева. Серия: Политические науки. Регионоведение. Востоковедение. Тюркология»

1. Цель журнала. Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ по направлениям политические науки, международные отношения, востоковедение, регионоведение, тюркология.

2. Автору, желающему опубликовать статью в журнале необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 408) и по e-mail vest_polit@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между Word-файлом и твердой копией.

Язык публикаций: казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя, Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, издания статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. Объем статьи не должен превышать 18 страниц (от 6 страниц).

5. Схема построения статьи (страница – А4, книжная ориентация, поля со всех сторон – 20 мм. Шрифт: min – Times New Roman, размер (кегель) - 14):

ГРНТИ <http://grnti.ru/> - первая строка, слева

Инициалы и Фамилию автора(ов)- выравнивание по центру, курсив

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках курсив

Название статьи – выравнивание по центру полужирным шрифтом

Аннотация (100-200 слов; не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы).

Ключевые слова (6-8 слов/словосочетаний).

Ключевые слова должны отражать основное содержание статьи, использовать термины из текста статьи, а также термины, определяющие предметную область и включающие другие важные понятия, позволяющие облегчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – *межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» -1,25 см, выравнивание по ширине.*

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными.

В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы

В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1], вторая - [2] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 стр.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нерцензируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степен, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Все рецензии по статье отправляются автору. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию к повторному рассмотрению не принимаются. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

Цеснабанк: КБЕ16
БИН 010140003594
РНН 031400075610
ИИК KZ 91998
ВТБ 0000003104
TSES KZ KA

Provision on articles submitted to the journal
“Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Political Science. Regional studies. Oriental studies. Turkology Series”

1. Purpose of the journal. Publication of carefully selected original scientific works in the fields of political science, regional studies, oriental studies, turkology.

2. An author who wishes to publish an article in a journal must submit the article in hard copy (printed version) in one copy, signed by the author to the scientific publication office (at the address: 010008, Republic of Kazakhstan, Astana, Satpayev St., 2. L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Building, room 408) and by e-mail vest_polit@enu.kz in Word format. At the same time, the correspondence between Word-version and the hard copy must be strictly maintained.

Language of publications: *Kazakh, Russian, English.*

3. Submission of articles to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish articles in the journal and the re-publication of it in any foreign language. Submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about himself, the lack of plagiarism and other forms of improper borrowing in the article, the proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, illustrations.

4. The volume of the article should not exceed 18 pages (from 6 pages).

5. Structure of the article (page – A4 format, portrait orientation, page margins on all sides - 20 mm. Font: type - Times New Roman, font size - 14)

GRNTI <http://grnti.ru/> - *first line, left*

Initials and Surname of the author (s) - *center alignment, italics*

Full name of the organization, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization) - *center alignment, italics*

Author's e-mail (s)- *in brackets, italics*

Article title - *center alignment, bold*

Abstract (100-200 words, it should not contain a formula, the article title should not repeat in the content, it should not contain bibliographic references, it should reflect the summary of the article, preserving the structure of the article - introduction, problem statement, goals, history, research methods, results /discussion, conclusion).

Key words (6-8 words/word combination. Keywords should reflect the main content of the article, use terms from the article, as well as terms that define the subject area and include other important concepts that make it easier and more convenient to find the article using the information retrieval system).

The main text of the article should contain an introduction, problem statement, goals, history, research methods, results / discussion, conclusion - *line spacing - 1, indent of the “red line” -1.25 cm, alignment in width.*

Tables, figures should be placed after the mention. Each illustration should be followed by an inscription. Figures should be clear, clean, not scanned.

In the article, only those **formulas** are numbered, to which the text has references.

All **abbreviations**, with the exception of those known to be generally known, must be deciphered when first used in the text.

Information on **the financial support** of the article is indicated on the first page in the form of a footnote.

References

In the text references are indicated in square brackets. References should be numbered strictly in the order of the mention in the text. The first reference in the text to the literature should have the number [1], the second - [2], etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). References to unpublished works are not allowed. Unreasonable references to unreviewed publications (examples of the description of the list of literature, descriptions of the list of literature in English, see below in the sample of article design).

At the end of the article, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the article is in Kazakh), in Kazakh and English (if the article is in Russian) and in Russian and Kazakh languages (if the article is English language).

Information about authors: surname, name, patronymic, scientific degree, position, place of work, full work address, telephone, e-mail - in Kazakh, Russian and English.

6. The article must be **carefully verified**. Articles that do not meet technical requirements will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the article has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Articles received by the Department of Scientific Publications (editorial office) are sent to anonymous review. All reviews of the article are sent to the author. The authors must send the proof of the article within three days. Articles that receive a negative review for a second review are not accepted. Corrected versions of articles and the author's response to the reviewer are sent to the editorial office. Articles that have positive reviews are submitted to the editorial boards of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive conclusion for publication should make payment on the following requisites (for ENU employees - 4,500 tenge, for outside organizations - 5,500 tenge):

Requisites:

Тsesnabank: КБЕ16
БИН 010140003594
РНН 031400075610
ИИК KZ 91998
ВТБ 0000003104
TSES KZ KA

Мақаланы рәсімдеу үлгісі /Образец оформления статьи /Template

ГРНТИ 27.25.19

А.Ж. Жубанышева¹, Н. Темиргалиев², А.Б. Утесов³

¹²*Институт теоретической математики и научных вычислений Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан*

³*Актюбинский региональный государственный университет имени К. Жубанова, Актюбе, Казахстан*

(E-mail: ¹axaulezh@mail.ru, ²ntmath10@mail.ru, ³adilzhan_71@mail.ru)

Численное дифференцирование функций в контексте Компьютерного (вычислительного) поперечника

Аннотация. В рамках компьютерного (вычислительного) поперечника полностью решена задача приближенного дифференцирования функций, принадлежащих классам Соболева по неточной информации, полученной от произвольного конечного множества тригонометрических коэффициентов Фурье-Лебега дифференцируемой функции... [100-200 слов]

Ключевые слова. Приближенное дифференцирование, восстановление по неточной информации, предельная погрешность, компьютерный (вычислительный) поперечник.

Основной текст статьи должен содержать

- введение/постановка задачи,
- цели/история,
- методы исследования,
- результаты/обсуждение, заключение/выводы.

Список литературы

1. Темиргалиев Н. Компьютерный (вычислительный) поперечник как синтез известного и нового в численном анализе// Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева -2014. –Т. 4. № 101. – С. 16–33.
2. Локуциевский О.М., Гавриков М.Б. Начала численного анализа. -М.: ТОО «Янус», 1995. -581 с.
3. Жубанышева А.Ж., Абикенова Ш. О нормах производных функций с нулевыми значениями заданного набора линейных функционалов и их применения к поперечниковым задачам// Функциональные пространства и теория приближения функций: Тезисы докладов Международной конференции, посвященная 110-летию со дня рождения академика С.М. Никольского, Москва, Россия, 2015. – Москва, 2015. -С.141-142

А.Ж. Жұбаньшева, Н. Темірғалиев, А.Б. Утесов

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің теориялық математика және ғылыми есептеулер институтыа, Астана, Қазақстан

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ақтөбе, Қазақстан

Компьютерлік (есептеуіш) диаметр мәнмәтінінде функцияларды сандық дифференциалдау

Аннотация. Компьютерлік (есептеуіш) диаметр мәнмәтінінде Соболев класында жататын функцияларды олардың тригонометриялық Фурье-Лебега коэффициенттерінің ақырлы жиынынан алынған дәл емес ақпарат арқылы жуықтау есебі толығымен шешілді... [100-200 сөз]

Түйін сөздер. Жуықтап дифференциалдау, дәл емес ақпарат бойынша жуықтау, шектік қателік, Компьютерлік (есептеуіш) диаметр.

A.Zh. Zhubanysheva, N. Temirgaliyev, A.B. Utesov
*Institute of theoretical mathematics and scientific computations of L.N. Gumilyov Eurasian
National University, Astana, Kazakhstan*
K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe, Kazakhstan

Numerical differentiation of functions in the context of Computational (numerical) diameter

Abstract. The computational (numerical) diameter is used to completely solve the problem of approximate differentiation of a function given inexact information in the form of an arbitrary finite set of trigonometric Fourier coefficients... [100-200 words]

Key words. Approximate differentiation, recovery from inexact information, limiting error, computational (numerical) diameter, massive limiting error.

References

1. Temirgaliyev N. Komp'yuternyj (vychislitel'nyj) poperechnik kak sintez izvestnogo i novogo v chislennom analize [Computational (numerical) diameter as a synthesis of the known and the new in numerical analysis], Vestnik Evrazijskogo nacional'nogo universiteta imeni L.N. Gumileva [Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University], 4(101), 16–33 (2014). [in Russian]
2. Lokucievskij O.M., Gavrikov M.B. Nachala chislennogo analiza [Elements of numerical analysis] (Yanus, Moscow, 1995).
3. Zhubanysheva A.Zh., Abikenova Sh.K. O normah proizvodnyh funkcionov s nulevymi znachenijami zadannogo nabora linejnyh funkcionov i ih primenenija k poperechnikovym zadacham [About the norms of the derivatives of functions with zero values of a given set of linear functionals and their application to the width problems]. Tezisy dokladov Mezhdunarodnoj konferencii, posvjashhennaja 110-letiju so dnja rozhdenija akademika S.M.Nikol'skogo «Funkcional'nye prostranstva i teorija priblizhenija funkcionov» [International conference on Function Spaces and Approximation Theory dedicated to the 110th anniversary of S. M. Nikol'skii]. Moscow, 2015, pp. 141-142.

Сведения об авторах:

На каз.:

Жұбанышева А.Ж. – Теориялық математика және ғылыми есептеулер институтының аға ғылыми қызметкері, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (внут. 33-411). E-mail: axaulezh@mail.ru.

Темірғалиев Н. – Теориялық математика және ғылыми есептеулер институтының директоры, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (внут. 33-325). E-mail: ntmath10@mail.ru.

Утесов А.Б. - физика-математика ғылымдарының кандидаты, Математика кафедрасының доценті, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, А.Молдағұлов даңғ. 34, Ақтөбе, Қазақстан. E-mail: adilzhan_71@mail.ru.

На рус.:

Жубанышева А.Ж. – Старший научный сотрудник Института теоретической математики и научных вычислений, Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, ул. Сатапаева 2, Астана, Казахстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (внут. 31-411). E-mail: axaulezh@mail.ru.

Темиргалиев Н. – Директор Института теоретической математики и научных вычислений, Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, ул. Сатапаева 2, Астана, Казахстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (внут. 31-411). E-mail: ntmath10@mail.ru.

Утесов А.Б. - кандидат физико-математических наук, доцент кафедры Математики, Актюбинский региональный государственный университет имени К. Жубанова, пр. А.Молдагуловой 34, Актөбе, Казахстан. E-mail: adilzhan_71@mail.ru.

На аҥҕл.:

Zhubanysheva A.Zh. – Senior researcher of the Institute of theoretical mathematics and scientific computations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str., Astana, Kazakhstan. Tel.: +7 (7172)709-500 (31-411). E-mail: axaulezh@mail.ru.

Temirgaliyev N. – Head of the Institute of theoretical mathematics and scientific computations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str., Astana, Kazakhstan. Tel.: +7 (7172)709-500 (33-325). E-mail: ntmath10@mail.ru.

Utesov A.B. - candidate of physical and mathematical sciences, Associate Professor of the Department of Mathematics, K.Zhubanov Aktobe Regional State University, A.Moldagulova Prospect, 34, Aktobe, Kazakhstan. E-mail: adilzhan_71@mail.ru.